

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

FACTSHEET: STAATSSTEUN AAN BVO'S

COÖRDINATIEPUNT STAATSSTEUN DECENTRALE OVERHEDEN

MAART 2018

INLEIDING

Voetbal is in Nederland razend populair. De Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (hierna: de KNVB) telde in 2017 ruim 1,2 miljoen leden, verspreid over zo'n 3150 verenigingen. Daarnaast zijn er in Nederland in 2017 34 betaald voetbal ondernemingen (hierna: bvo's) actief, verdeeld over twee competities, de Eredivisie en de Jupiler League.

In het verleden is het voorgekomen dat een bvo te kampen kreeg met financiële problemen en vervolgens aanklopte bij de gemeente waarin zij is gehuisvest. Gemeenten mogen echter niet zonder meer steun verlenen aan bvo's. Op 6 maart 2013 heeft de Europese Commissie (hierna: de Commissie) besloten om [diepgaande onderzoeken](#) te starten naar vermeende staatssteun aan bepaalde Nederlandse bvo's. Het betrof FC Den Bosch, MVV, NEC, PSV en Willem II. Ook Vitesse was bij de Commissie in beeld, maar tegen deze club is nooit een diepgaand onderzoek gestart. Het ging in al deze zaken om transacties tussen de gemeente en de aldaar gevestigde bvo. Daarnaast kondigde de Commissie eind 2013 een [diepgaand onderzoek](#) naar vermeende staatssteun aan diverse Spaanse clubs aan.

In dit factsheet worden de onderzoeken van de Commissie nader geanalyseerd. In haar besluiten toetst de Commissie eerst of er überhaupt sprake is van staatssteun. De centrale vraag die de Commissie stelt in deze zaken is de vraag of de gemeente conform het Market Economy Operator (MEO) beginsel heeft gehandeld. MEO houdt in dat er wordt gehandeld zoals een marktdeelnemer in een markteconomie zou doen. Indien er niet conform het MEO-beginsel is gehandeld en er dus sprake is van staatssteun, toetst de Commissie of de staatssteun alsnog verenigbaar is met de interne markt.

Teneinde een goed beeld te schetsen van het juridisch kader, zal eerst worden ingegaan op het algemene staatssteunverbod. Daarna zal aandacht worden besteed aan de besluiten van de Commissie inzake staatssteun aan bvo's. Er wordt stilgestaan bij de staatssteuntoets en de verenigbaarheidstoets door de Commissie. Zowel de Nederlandse als de Spaanse zaken komen aan bod. Vervolgens zal worden besproken wat gemeenten kunnen doen om maatregelen in de toekomst 'staatssteunproof' te maken, zodat eventuele toekomstige transacties geen staatssteun opleveren of in overeenstemming zijn met een vrijstelling. Voor meer informatie kunt u gebruik maken van de [Handreiking Staatssteun voor de overheid](#).

CRITERIA STAATSSTEUN EN HET BEGINSEL VAN DE MARKTDEELNEMER IN EEN MARKTECONOMIE

De Europese staatssteunregels vormen een belangrijk onderdeel van het Europese mededingingsbeleid. Het uitgangspunt is dat er geen oneerlijke concurrentie mag ontstaan door overheidsingrijpen. Om te bepalen of een overheidsmaatregel kwalificeert als staatssteun moet aan de volgende voorwaarden – zoals neergelegd in artikel 107, lid 1 van het Verdrag Betreffende de Werking van de EU (hierna: VWEU) – worden voldaan:

- De begunstigde is een onderneming, dat wil zeggen een entiteit die – ongeacht haar rechtsvorm – economische activiteiten verricht.
- De maatregel is met staatsmiddelen bekostigd en toe te rekenen aan de Staat.
- De maatregel leidt tot een economisch voordeel voor de begunstigde.
- De maatregel leidt tot een selectief voordeel.

- De maatregel leidt tot (potentiële) vervalsing van de mededinging en tot ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten.

De voorwaarden uit artikel 107, lid 1, VWEU zijn cumulatief van aard. Dat wil zeggen dat indien er niet aan *alle* voorwaarden is voldaan, er geen sprake van staatssteun is.

DE BEGUNSTIGDE IS EEN ONDERNEMING

Een onderneming dient een entiteit te zijn die economische activiteiten uitoefent. Volgens vaste Europese rechtspraak verrichten alle voetbalclubs die actief zijn in het profvoetbal economische activiteiten (*zie zaken C-415/93 en C-325/08*). Bvo's dienen derhalve te worden aangemerkt als een onderneming. Hier staat tegenover dat in het geval van amateursport betoogd kan worden dat de begunstigde geen economische activiteit verricht en dat overheidssteun aan amateursportverenigingen geen staatssteun oplevert (*zie bijvoorbeeld overweging 74 van de [Algemene Groepsvrijstellingsverordening](#)*).

AFKOMSTIG VAN DE STAAT

Staatsmiddelen omvatten alle middelen van de overheidssector. Wanneer een decentrale overheid steun verleent aan een bvo, dan is deze steun bekostigd met staatsmiddelen. In de gevallen waarin bijvoorbeeld een gemeente steun verleent aan een begunstigde, valt deze maatregel toe te rekenen aan de Staat. De steun die wordt verleend aan een bvo door een gemeente is dus afkomstig van de Staat. Overigens kan de overdracht van staatsmiddelen diverse vormen aannemen. Positieve overdracht, zoals een subsidie, van middelen is niet altijd noodzakelijk. Voldoende is dat de maatregel een invloed heeft op het budget van de Staat. Er kan dus ook sprake van staatssteun zijn indien de Staat inkomsten derft, door bijvoorbeeld grond onder de marktprijs te verkopen.

VOORDEEL

Een voordeel wordt in het staatssteunrecht omschreven als een economisch voordeel dat een onderneming onder normale marktvoorwaarden, d.w.z. zonder overheidsingrijpen, niet had kunnen verkrijgen. De vraag of door de gemeenten een voordeel wordt verleend staat centraal in de onderzoeken van de Commissie. De centrale vraag in deze besluiten was of de gemeenten in kwestie een voordeel hebben verleend aan de bvo's door niet te handelen conform het criterium van de marktdeelnemer in een markteconomie. Omdat het criterium van de marktdeelnemer in een markteconomie een belangrijke rol speelt in deze zaken, zal dit beginsel in een aparte paragraaf nader worden toegelicht.

SELECTIVITEIT

Het voordeel moet ook een selectief karakter hebben. Slechts de maatregelen waarmee een selectief voordeel wordt verleend aan bepaalde ondernemingen, categorieën van ondernemingen of bepaalde sectoren kunnen staatssteun opleveren. Maatregelen met een zuiver algemene strekking leiden niet tot staatssteun. Steunmaatregelen van een gemeente ten gunste van bvo's hebben, in beginsel, een selectief karakter, want enkel de in de betrokken gemeente gevestigde bvo profiteert van de maatregel. In één van de drie Spaanse zaken stond het selectiviteitscriterium centraal, daarover later meer.

VERVALSING MEDEDINGING EN ONGUNSTIGE BEÏNVLOEDING VAN DE HANDEL TUSSEN LIDSTATEN

Er is pas sprake van staatssteun wanneer de overheidsmaatregel leidt tot (potentiële) vervalsing van de mededinging en ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten. Een door de Staat toegekende maatregel wordt geacht de mededinging te vervalsen of het risico daartoe in te houden wanneer daarmee de concurrentiepositie van de begunstigde onderneming ten opzichte van andere,

concurrerende ondernemingen kan worden versterkt. Indien een gemeente steun verleent aan een bvo zal er snel sprake zijn van een op zijn minst potentiële vervalsing van de mededinging.

Daarnaast moet overheidssteun het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig beïnvloeden. Uitgangspunt hierbij is dat aan dit criterium wordt voldaan wanneer de maatregel het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig 'kan' beïnvloeden. De Commissie stelt zich op het standpunt dat alle bvo's in potentie kunnen deelnemen aan Europese toernooien, zelfs bvo's die niet actief zijn in de Eredivisie. Daar komt bij dat een bvo ook economische activiteiten verricht op andere markten dan het deelnemen aan voetbalcompetities. Hierbij valt de denken aan de sponsoring, merchandising, de (internationale) transfermarkt voor spelers, reclame of mediacoverage. Derhalve zal waarschijnlijk snel moeten worden aangenomen dat overheidssteun aan bvo's de handel tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden.

HET BEGINSSEL VAN DE MARKTDEELNEMER IN EEN MARKTECONOMIE.

In de Nederlandse zaken en in twee van de drie Spaanse zaken stond de vraag of de door de gemeente aangegane transacties in overeenstemming waren met het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie centraal (de zogenaamde MEO-test). Dit beginsel vloeit voort uit de voorwaarde, zoals neergelegd in artikel 107, lid 1, VWEU, dat overheidssteun een voordeel voor de begunstigde moet opleveren. Het uitgangspunt bij de MEO-test is dat de gedragingen van overheidsinstanties vergelijkbaar moeten zijn met die van vergelijkbare particuliere economische spelers onder normale marktomstandigheden. Is dit niet het geval, dan heeft de begunstigde onderneming een voordeel ontvangen dat zij onder normale marktomstandigheden niet had kunnen verkrijgen, waardoor zij in een gunstigere positie wordt gebracht dan haar concurrenten. Het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie is ten aanzien van verschillende economische transacties verder ontwikkeld. Er wordt onderscheid gemaakt in het beginsel van de particuliere investeerder, het beginsel van de particuliere schuldeiser en het beginsel van de particuliere verkoper. Al deze criteria zijn varianten van het algemene basisconcept van de marktdeelnemer in een markteconomie.

Zolang een gemeente bij economische transacties die zij aangaat dit criterium in acht neemt, verleent zij geen voordeel – en dus geen staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU – aan de bvo met wie zij de transactie aangaat. Voor meer informatie over de staatssteunregels verwijst ik u graag naar [de Mededeling betreffende staatssteun van de Commissie](#).

STAATSSTEUN AAN BVO'S IN NEDERLAND

In 2011 startte de Commissie naar aanleiding van klachten van burgers en informatie in de media een onderzoek naar vermeende staatssteun die zou zijn verleend door een aantal gemeenten aan bvo's. Het betrof de gemeenten Arnhem, Eindhoven, Nijmegen, Tilburg, 's-Hertogenbosch en Maastricht. Op 6 maart 2013 kwam de Commissie met een openings[besluit](#) waarin zij bekend maakte de formele onderzoeksprocedure – ingevolge artikel 108, lid 2, VWEU – in te leiden ten aanzien van vermeende staatssteun die deze gemeenten, op de gemeente Arnhem na, zouden hebben verleend aan bvo's. Een formele onderzoeksprocedure is een diepgaand onderzoek van de Commissie naar de aanwezigheid en eventuele verenigbaarheid met de interne markt van een steunmaatregel. Hieronder wordt per gemeente ingegaan op de besluiten van de Commissie met betrekking tot de maatregelen die door de gemeenten aan de bvo's zijn verleend.

VITESSE

In haar besluit tot aankondiging van de formele onderzoeksprocedure kwam de Commissie al tot de conclusie dat er aan Vitesse geen staatssteun is verleend. Derhalve werd ten aanzien van de maatregel van de gemeente Arnhem de formele onderzoeksprocedure niet ingeleid.

In 2007 zat Vitesse in ernstige financiële problemen. Nadat duidelijk werd dat de club achterstallige betalingen jegens de gemeente, de belangrijkste schuldeiser, niet meer kon voldoen, startte Vitesse onderhandelingen met zijn schuldeisers om zijn schulden te herstructureren. Er ontstond overeenstemming over een concept crediteurenakkoord met alle schuldeisers behalve met de gemeente, die weigerde in te stemmen met het akkoord. Vervolgens is in 2008 voorlopige surseance van betaling verleend aan Vitesse, waarna de gemeente onderhandelingen is begonnen met de door de rechtbank benoemde bewindvoerders. De onderhandelingspositie van de gemeente was zeer zwak. Dit vanwege het feit dat alle overige schuldeisers het crediteurenakkoord hadden geaccepteerd en de rechter-commissaris in zo een geval kan besluiten om het akkoord voor alle partijen alsnog verbindend te verklaren daar de tegenstand van de gemeente als onredelijk zou kunnen worden gezien. Daar komt bij dat de gemeente waarschijnlijk niks zou hebben ontvangen als de club failliet zou worden verklaard. Uiteindelijk stemde de gemeente toch in met het concept crediteurenakkoord, wat betekende dat zij ongeveer eenzelfde percentage – zo'n 12% – van haar schuldvordering ontving als de overige schuldeisers.

De Commissie is op basis van het handelen van de gemeente Arnhem van mening dat zij heeft gehandeld conform het beginsel van de overheid als particuliere schuldeiser. Een hypothetisch particuliere crediteur zou ook op deze manier hebben gehandeld. Een mogelijk faillissement van Vitesse zou immers betekenen dat alle schuldeisers een kleiner deel van hun vorderingen hadden kunnen innen. Door met het akkoord in te stemmen, stelde de gemeente in elk geval een deel van haar vorderingen veilig. Dit deel is hetzelfde als het deel dat de overige grote schuldeisers hebben ontvangen. Er is derhalve geen voordeel – en dus geen staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU – verleend aan Vitesse op het moment dat de gemeente Arnhem instemde met het crediteurenakkoord.

PSV

Wat betreft PSV (en alle nader te behandelen bvo's), kwam de Commissie in maart 2013 tot het oordeel staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU is verleend en uitte zij ernstige twijfel of de betrokken steunmaatregelen verenigbaar kunnen worden verklaard met de interne markt. Derhalve besloot de Commissie dat de formele onderzoeksprocedure van artikel 108, lid 2, VWEU ingeleid moest worden. Op 4 juli 2016 volgde het [besluit](#) tot beëindiging van de formele onderzoeksprocedure.

PSV kreeg in 2011 te maken met ernstige liquiditeitsproblemen. Teneinde PSV te helpen, is tussen PSV en de gemeente Eindhoven een sale-and-lease-back-transactie tot stand gekomen met betrekking tot de grond onder het stadion en het trainingscomplex. De gemeente kocht de gronden onder het stadion en het trainingscomplex, om deze vervolgens veertig jaar in erfpacht uit te geven aan PSV. De door PSV te betalen jaarlijkse erfpachtcanon omvat de huurprijs van de grond onder het stadion en het trainingscomplex alsmede een parkeerterrein. In het contract tussen de partijen is een clausule opgenomen dat de erfpachtcanon na twintig jaar zal worden herzien. In deze zaak ging de Commissie na of een particuliere marktdeelnemer in een markteconomie onder dezelfde voorwaarden tot de sale-and-lease-back-transactie zou zijn overgegaan. In dit kader is van belang dat een (hypothetische) particuliere investeerder bij het aangaan van een sale-and-lease-back-constructie doorgaans op zoek is naar een normaal en stabiel rendement op zijn investering in de vorm van te ontvangen huur en in de vorm van de eigendom van het goed dat in gebruik is door een betrouwbare partner. Een particuliere

investeerder zal voorzichtig handelen en een afweging maken tussen het risico dat de transactie met zich meebrengt en het te verwachten rendement.

De marktconformiteit van een grondtransactie kan in beginsel worden vastgesteld aan de hand van een taxatie door een onafhankelijke deskundige. De gemeente heeft, alvorens over te gaan tot de aankoop van de gronden, een onafhankelijk taxatiebureau de marktprijs van de gronden in de huidige staat en een marktconforme jaarlijkse canon laten vaststellen. Het doel van de gemeente is van meet af aan geweest om PSV te helpen zonder de club een marktconform voordeel te verschaffen wat PSV zonder overheidsingrijpen niet zou hebben ontvangen. De Commissie is van oordeel dat de aannames die ten grondslag liggen aan het taxatierapport redelijk zijn. Het taxatiebureau heeft bij het vaststellen van de marktprijs van de grond onder het stadion eveneens rekening gehouden met de ontwikkelingsmogelijkheden van de stadionlocatie. In het geval het stadion zou verdwijnen van de huidige locatie, is een gemengd gebruik van kantoor-en appartementencomplexen het meest waarschijnlijk. Ook is er potentie voor geleidelijke waardeontwikkeling binnen het centraal gelegen gebied. Dit toekomstige gebruik loopt ook parallel aan de ontwikkelingsstrategie die de gemeente hanteert. Door deze uitgangspunten in acht te nemen, heeft de gemeente ervoor gezorgd dat de grond niet is gekocht tegen een prijs die niet marktconform is.

Ook bij het vaststellen van de erfpachtcanon is rekening gehouden met de ontwikkelingspotentie van de grond. De erfpachtcanon zou lager zijn wanneer deze enkel zou worden vastgesteld op basis van het huidige gebruik van de grond, te weten een sportlocatie. Dat wil dus zeggen dat PSV op grond van de gebruikte taxatiemethode een hoger canon verschuldigd is aan de gemeente. Het vaststellen van een erfpachtcanon voor een langere periode brengt echter risico's met zich mee vanwege mogelijke grondwaardefluctuaties. Ter voorkoming van wanbetaling door PSV is een pandrecht op de inkomsten uit seizoenskaarten verworven door de gemeente. Ook heeft PSV een waarborg afgegeven van €5 miljoen. Voorts zal na twintig jaar de erfpachtcanon worden herzien op basis van een nieuw taxatierapport. Ten slotte wordt er van het Nederlandse burgerlijk recht afgeweken door de rechten op het gebruik van de grond en het stadion aan de gemeente te doen toekomen indien PSV de canon niet kan betalen of failliet gaat. Een erfpacht valt doorgaans in de failliete boedel, wat betekent dat het buiten de controle van de eigenaar van de grond, de gemeente, valt. Door deze afwijking zal de gemeente eigenaar van de grond blijven en controle hebben op het gebruik ervan, wat vanzelfsprekend een extra voordeel voor de gemeente is.

De Commissie vergelijkt ook nog, bij wijze van benchmark, de huidige situatie met een sale-and-lease-back-transactie met de situatie waarin de gemeente een lening had verstrekt aan PSV. De Commissie concludeert dat een kredietgevende investeerder een rendement verwacht dat hoger is dan het rendement van de gemeente bij een sale-and-lease-back-transactie. Dit leidt er echter niet toe dat de gemeente, door een sale-and-lease-back-transactie aan te gaan, niet in overeenstemming met het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie heeft gehandeld. Volgens de Commissie wordt het verschil in rendement namelijk goedge maakt door de te verwachten grondwaardestijging, waar de gemeente van profiteert nu zij eigenaar van de grond is geworden. Als laatste mag worden benadrukt dat de jaarlijkse erfpachtcanon vergelijkbaar is met de huur die bvo's elders in het land voor stadions betalen. De huur die andere bvo's betalen omvat echter niet alleen de prijs voor de grond onder het stadion, zoals bij PSV met het canon wel het geval is, maar betreft het hele stadioncomplex. In vergelijking daarmee is PSV eigenaar van het stadion, draagt het de kosten voor exploitatie en het onderhoud ervan, én betaalt het daarnaast canon voor de grond onder het stadion.

Op grond van deze overwegingen concludeert de Commissie uiteindelijk dat de door de gemeente Eindhoven met PSV aangegane sale-and-lease-back-transactie in overeenstemming is met het criterium van de particuliere investeerder in een markteconomie. Er is aan PSV derhalve geen voordeel – en dus geen staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU – verleend.

WILLEM II

In 2004 werd de gemeente Tilburg volledig eigenaar van het voetbalstadion waarvan Willem II voorheen de economische eigendom bezat. Willem II mocht tegen betaling van huur gebruik maken van het stadion. Onder de huurvoorwaarden die werden overeengekomen was de exploitatie van het stadion voor de gemeente begrotingsneutraal. In 2009 heeft de gemeente de betaling van de huur voor dat jaar opgeschort. In 2010 kondigde Willem II aan dat de club in grote financiële problemen zit. Daaropvolgend besloot de gemeente de huur en andere verschuldigde kosten met terugwerkende kracht tot 2004 te verlagen met €400.000 per jaar. Dit leidde tot een totaalvoordeel voor Willem II van €2,4 miljoen. In 2011 werd een nieuwe huurovereenkomst gesloten. Aan het besluit van de gemeente om de huur (met terugwerkende kracht) te verlagen lag een herstructureringsplan ten grondslag dat was gericht op het herstel van de levensvatbaarheid van Willem II op lange termijn. Dit herstructureringsplan bevatte een aantal strenge voorwaarden waar Willem II zich aan moest houden. In het [besluit](#) van de Commissie staat wederom de vraag centraal of de gemeente Tilburg heeft gehandeld volgens het beginsel van een marktdeelnemer in een markteconomie. Het valt immers niet te betwisten dat de financiële situatie van Willem II aanzienlijk is verbeterd door de maatregelen die de gemeente heeft genomen. Dit hoeft niet direct te leiden tot een voordeel, mits de gemeente kan aantonen dat zij heeft gehandeld in lijn met het bovengenoemd beginsel. De gemeente stelde zich op het standpunt dat is gehandeld conform de beginselen van de investeerder- en de crediteur in een markteconomie. De Commissie oordeelt dat dit niet het geval is.

Op de eerste plaats beseft de gemeente ten tijde van het sluiten van de huurovereenkomst in 2004 dat het stadion overwegend door Willem II gebruikt zou worden en dat de exploitatie van het stadion afhankelijk was van de omstandigheid dat Willem II de huurprijs zou blijven betalen, omdat de exploitatie van het stadion ongeschikt is voor andere activiteiten dan voetbal. Een (hypothetische) particuliere investeerder zou dit risico – zonder extra waarborgen in de vorm van een extra winstmarge en verzekering tegen eventuele insolventie van de club – niet zijn aangegaan. Voorts wordt opgemerkt dat de exploitatie van het stadion voor de gemeente begrotingsneutraal is geweest, wat betekent dat bij verlaging van de huurprijs met terugwerkende kracht de exploitatie verliesgevend werd. Ook hier zou een particuliere investeerder nooit voor hebben gekozen.

Wat betreft verlichting van de schuldenlast die Willem II door de overheidsmaatregel ondervindt, stelt de gemeente zich op het standpunt dat in dit verband is voldaan aan het beginsel van de particuliere schuldeiser in een markteconomie. Het verlagen van de huur door de gemeente ging echter niet gepaard met soortgelijke maatregelen van andere crediteuren (zie Vitesse-zaak) en het argument dat de gemeente anders met een voetbalstadion zou blijven zitten bij faillissement van Willem II achtte de Commissie niet overtuigend. Er zou immers een nieuwe club kunnen worden opgericht die het stadion kan huren. Het feit dat de nieuwe voetbalclub niet direct kan deelnemen aan het betaald voetbal – een club die na faillissement een doorstart wil maken moet volgens de regels van de KNVB op het één-na-hoogste amateurniveau starten – doet hier niet aan af, omdat dit binnen afzienbare tijd wel het geval kan zijn.

Er is dus zowel niet voldaan aan het beginsel van de investeerder en crediteur in een markteconomie. Derhalve betekent dit dat er een voordeel – en dus staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU aan Willem II is verleend.

NEC

NEC is sinds 2003 de belangrijkste gebruiker van het Goffert Stadion. In 2003 is door de gemeente Nijmegen ook het multifunctionele sport- en trainingscomplex De Eendracht gebouwd, dat aan NEC wordt verhuurd. De gemeente Nijmegen is met NEC met betrekking tot de Eendracht een intentieovereenkomst (in de context van ontwikkeling van een bredere sportbeleidsvisie van de gemeente) en een huurovereenkomst aangegaan. NEC beweerde dat de club, op basis van een clause uit het contract, recht had om De Eendracht van de gemeente te verwerven. NEC was bereid om van deze vermeende koopoptie af te zien voor een bedrag van €2,3 miljoen. Dit bedrag is door de club berekend op basis van het verschil tussen de geraamde boekwaarde en de reële waarde van het complex op grond van een onafhankelijke taxatie. Het verschil stemt volgens NEC overeen met het voordeel dat de club zou verkrijgen wanneer zij haar koopoptie zou uitoefenen. In 2010 heeft de gemeente vervolgens bij twee advocatenkantoren advies ingewonnen betreffende deze kwestie. De conclusie van het eerste advies was dat NEC over een hard recht beschikte om de verwerving op te eisen. Uit het tweede, meer gedetailleerde, advies, dat na aandringen van de gemeenteraad werd ingewonnen, kwam de conclusie dat de gemeente slechts een verplichting had om met NEC te onderhandelen, omdat in de betrokken clause geen prijs of prijsmechanisme was bepaald. In 2010 heeft de gemeente de koopoptie van NEC voor een bedrag van €2,2 miljoen afgekocht.

De vraag die de Commissie in deze [zaak](#) cruciaal acht, naast de vraag of er überhaupt sprake is van een koopoptie door NEC, is de vraag of de transactie op marktvoorwaarden plaatsvond en of de gemeente dus heeft gehandeld conform het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Het criterium van de investeerder in een markteconomie zou niet in acht worden genomen indien de prijs voor de koopoptie boven de marktprijs is vastgesteld. De Commissie oordeelt dat de gemeente niet heeft gehandeld volgens het beginsel van de (hypothetische) particuliere investeerder. Indien er – zoals in onderhavige zaak – nooit een prijs of prijsmechanisme is overeengekomen, dient de koper, naar Nederlands recht, een ‘redelijke prijs’ voor de koopoptie te betalen. De Commissie geeft aan dat de koopoptie slechts een beperkte economische waarde lijkt te hebben, waardoor een bedrag van €2,2 miljoen onredelijk hoog lijkt. De €2,2 miljoen is tot stand gekomen doordat de gemeente het verschil heeft berekend tussen enerzijds de taxatie van de verkoopwaarde van het complex op basis van de huurovereenkomst tussen de gemeente en NEC en anderzijds de taxatie van de verkoopwaarde op basis van de huurovereenkomsten tussen NEC en haar onderhuurders, rekening houdend met de evolutie van de markthuurprijzen. Opmerkelijk is dat de gemeente dus niet om de taxatie van de koopoptie zelf heeft gevraagd. De gemeente voert aan dat dit verschil is terug te voeren op onderhandelingen met NEC en dat de volledige €2,2 miljoen wordt terugbetaald. Verlenging van de huurtermijn en verhoging van het huurbedrag zouden er immers voor zorgen dat de transactie voor de gemeente begrotingsneutraal is. De Commissie is het hier niet mee eens, omdat NEC de €2,2 miljoen gebruikt ter dekking van uitstaande vorderingen en huur die NEC aan de gemeente verschuldigd was en daarom niet als terugbetaling kan worden beschouwd. Verhoging van de huurprijs geldt volgens de Commissie alleen als terugbetaling van steun indien deze verhoging volledig een huurprijs boven de markthuur vertegenwoordigt. De gemeente heeft geen bewijs verschaft dat de gemeente het huurprijsspeil op de markt grondig heeft berekend en doorgerekend voordat zij de verhoogde huurprijs bepaalde, het begrotingsneutrale karakter van de transactie was het uitgangspunt voor de berekening van de nieuwe huurprijzen.

Een marktdeelnemer zou vanuit het oogpunt van de Commissie een beter onderbouwde inschatting hebben gemaakt van het te verwachten rendement op investering van de verwerving van de koopoptie. Om alle bovenstaande redenen oordeelt de Commissie dat de gemeente niet heeft gehandeld als een particuliere investeerder in een markteconomie. De gemeente Nijmegen heeft derhalve een voordeel – en dus staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU – aan NEC verleend.

MVV Maastricht

Begin 2010 werd duidelijk dat [MVV](#) in ernstige financiële problemen verkeerde. De totale schuld van MVV bedroeg €6,5 miljoen, waarvan €1,7 miljoen bestond uit een achtergestelde lening die was verschuldigd aan de gemeente Maastricht. Er ontstond bij supporters, sponsors en betrokken ondernemingen een initiatief om faillissement van de club te voorkomen. Er kwam een ondernemingsplan tot stand om de club financieel te saneren en MVV weer financieel gezond te maken. De gemeente deed afstand van een vordering van €1,7 miljoen. Dit gebeurde in het kader van de akkoorden tussen de overige crediteuren, maar niet binnen een formele procedure van surseance van betaling, zoals bij Vitesse wél het geval was. Voorts kocht de gemeente het stadion en trainingsaccommodatie van MVV voor €1,85miljoen op basis van een erfpachttransactie.

Wat betreft de kwijtschelding van de lening merkt de Commissie op dat de andere grote crediteuren ook afstand hebben gedaan van hun vorderingen. Kleine crediteuren hebben deels afstand gedaan. Doordat het afstand doen van de vorderingen niet plaatsvond in de vorm van een formele procedure van een surseance van betaling is het verklaarbaar dat niet alle schuldeisers hun vorderingen hebben kwijtgescholden. De Commissie merkt op dat een particuliere investeerder niet volledig, zonder enige voorwaarde of zekerheid, afstand zou hebben gedaan van zijn vordering, ook al is de kans op terugbetaling klein. Een vergelijking met de Vitesse zaak – waar de gemeente zich op beroept – gaat niet op, want in die zaak kreeg de gemeente Arnhem eenzelfde percentage van haar vordering als de overige schuldeisers, hetgeen in het geval van de gemeente Maastricht niet aan de orde is. Dit omdat andere (preferente) crediteuren, in ruil voor het afstand doen van hun vordering op MVV, mogelijke inkomsten uit transfers van spelers kunnen krijgen, hetgeen met de gemeente Maastricht niet is overeengekomen. Daarnaast beroept de gemeente zich nog op een aantal sociaaleconomische argumenten. Deze snijden volgens de Commissie geen hout, omdat kwijtschelding van de lening geen verband houdt met het particulier belang van de gemeente als eigenaar van de grond.

De Commissie stelt zich wat betreft de aankoop van het stadion en de trainingsaccommodatie ook op het standpunt dat het beginsel van de investeerder in een markteconomie niet in acht is genomen. In de eerste plaats heeft de gemeente in haar argumenten aangevoerd dat zij rond het stadiongebied een sportzone wil behouden en door ontwikkelen. Dit soort beleidsdoelstellingen zouden in het besluit van een particuliere marktinvesteerder nooit worden meegewogen, omdat een marktinvesteerder geen publiek belang heeft. Ook kan de Commissie zich niet vinden in het feit dat de gemeente het stadion tegen de vervangingswaarde heeft gekocht. Daar komt nog bij dat een particuliere investeerder een stadion nooit zou kopen zonder ondernemingsplan waar rendabele exploitatie uit voortvloeit. De gemeente Maastricht beschikte niet over zo een plan. Daarnaast bedroegen de jaarlijkse onderhoudskosten voor de gemeente veel meer dan de jaarlijkse huur die zij zou ontvangen van MVV. De transactie die de gemeente is aangegaan met betrekking tot de aankoop van het stadion en de trainingsaccommodatie behelst dus een groot risico op verlies en een particuliere investeerder zou zo een transactie nooit zijn aangegaan. Eind 2010 werd in een aan de gemeenteraad voorgelegd rapport duidelijk dat een commerciële of kostendekkende exploitatie van het stadion zelfs niet mogelijk was. In 2012 concludeerde de gemeentelijke rekenkamer dat de exploitatie van het stadion verliesgevend bleef.

Gelet op het bovenstaande is de Commissie van mening dat de gemeente Maastricht bij de verkoop van het stadion en de trainingsaccommodatie niet handelde conform het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Er is derhalve een voordeel – en dus staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU – aan MVV verleend.

FC DEN BOSCH

Het stadion dat [FC Den Bosch](#) gebruikt om haar wedstrijden in te spelen is in eigendom van de gemeente 's-Hertogenbosch. FC Den Bosch betaalt hiervoor huur aan de gemeente. In 2010 werd duidelijk dat de club in financiële moeilijkheden verkeerde. Er was sprake van een negatief eigen vermogen, de omzet daalde en de schuld liep flink op terwijl de verliezen toenamen. Faillissement was zo goed als onontkoombaar en de supporters, sponsors en betrokken ondernemingen namen initiatief om dit te voorkomen. Er werd een herstructureringsplan opgesteld met als doel de financiële situatie te verbeteren en FC Den Bosch weer levensvatbaar te maken op de lange termijn. De club zou daarnaast eigendom moeten worden van haar supporters. De gemeente had destijds een schuldvordering van €1,65 miljoen op de club.

Om de club te redden kwamen alle schuldeisers tot een overeenstemming dat alle schuldeningen zouden worden omgezet in aandelen in de club. De vordering van de gemeente werd omgezet in 60% van de aandelen in – de inmiddels naamloze vennootschap – *FC Den Bosch N.V* en haar nieuwe recht op aandelen (voorheen een schuld van €1,65miljoen) werd na deze overeenkomst voor een symbolisch bedrag van €1 overgedragen aan Stichting Met Heel Mijn Hart. Deze stichting bestaat uit supportersclubs en individuele supporters van FC Den Bosch en verricht geen commerciële activiteiten. De overige 40% van de aandelen werden verworven door andere grote schuldeisers die hun schuldvorderingen ook ruilden voor aandelen. Daarnaast heeft de gemeente 's-Hertogenbosch €1,4 miljoen euro betaald aan de club, zodat FC Den Bosch de trainingsfaciliteiten zou verlaten.

Nederland stelt zich op het standpunt dat de gemeente heeft gehandeld overeenkomstig het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie en dat de verbetering van de financiële situatie van FC Den Bosch een resultaat is van marktconforme transacties. De Commissie is het hier niet mee eens.

Wanneer overheidsinstanties en particuliere schuldeisers zich in een vergelijkbare situatie bevinden, maar op verschillende voorwaarden aan een transactie deelnemen, is marktconformiteit vaak niet aanwezig, aldus de Commissie in haar besluit. Zo hadden de overige schuldeisers allen op hun eigen manier bepaalde banden met de club en handelden zij niet met het oogmerk om winst te maken. Het betrof namelijk de supporters en dit zijn doorgaans geen normale marktdeelnemers die uit zijn op winstmaximalisatie. Ook ontving de gemeente 's-Hertogenbosch meer aandelen tegen een relatief lagere prijs dan de overige schuldeisers. De gemeente droeg vervolgens alles voor €1 over aan de stichting en raakte daarmee haar recht op vermogen kwijt. Verder had de gemeente er meer belang bij om faillissement van FC Den Bosch te voorkomen, omdat zij anders (voor enige) tijd de belangrijkste gebruiker en huurder van het stadion zou verliezen. Het argument dat de gemeente op voet van gelijkheid met andere investeerders in een markteconomie heeft gehandeld gaat dan ook niet op. Daar komt nog bij dat de gemeente, door vervolgens de aandelen die zij had verworven niet in haar bezit te houden, de enige commerciële reden voor schuldconversie aan zich voorbij liet gaan. Het is niet aannemelijk dat een particuliere marktdeelnemer zijn in aandelen omgezette lening voor het symbolische bedrag van €1 verkoopt aan een stichting die certificaten voor deze aandelen voor €100 per stuk wil gaan verkopen. De kwijtschelding van de achtergestelde lening door de gemeente 's-

Hertogenbosch hield daarom een voordeel in voor FC Den Bosch dat zij nooit op normale marktvoorwaarden had kunnen krijgen.

Wat betreft de verwerving van het trainingscomplex merkt de Commissie op dat het daadwerkelijke bedrag lager uit zou moeten vallen dan de betaalde €1,4 miljoen. Er is bij de waardebeoordeling uit gegaan van het scenario waarin FC Den Bosch als eigenaar van het complex werd beschouwd, terwijl de gemeente de eigenaar van dit complex was. FC Den Bosch maakte zonder erfpacht gebruik van de gebouwen en installaties op het trainingscomplex. Ook kan niet worden uitgesloten dat de gecorrigeerde vervangingswaarde (de voor het trainingscomplex gehanteerde waardebeoordelingsmethode) verschilt van de daadwerkelijke marktwaarde van een actief. Bovendien vormde de transactie een duidelijk onderdeel van het herstructureringsplan, want de gemeente had verder geen doel met het complex voor ogen. Zij had slechts als hoofddoel om aan FC Den Bosch liquiditeiten te verschaffen. Er moet derhalve worden betwijfeld of een andere marktdeelnemer €1,4 miljoen van de gemeente zou hebben ontvangen voor het verlaten van een stuk grond waar de gebruiker zelfs geen erfpachter was.

Gelet op het bovenstaande stelt de Commissie zich op het standpunt dat de gemeente 's-Hertogenbosch bij de kwijtschelding van haar schuldvordering en de verwerving van het trainingscomplex niet heeft gehandeld conform het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Er is derhalve een voordeel – en dus staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU – aan FC Den Bosch verleend.

DE TUSSENSTAND

De Commissie had bij het inleiden van de formele onderzoeksprocedure in maart 2013 haar twijfels of de maatregelen van de diverse gemeenten aan de begunstigde bvo's staatssteun vormden en of deze verenigbaar zouden zijn met de interne markt. In haar besluiten tot beëindiging van de formele onderzoeksprocedure van 4 juli 2016, constateerde zij dat er aan Willem II, NEC, MVV en FC Den Bosch een voordeel is verleend, omdat er niet is gehandeld conform het MEO-beginsel. Er is derhalve sprake staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU. Omdat de steun niet ingevolge artikel 108, lid 3, VWEU bij de Commissie is aangemeld, is de staatssteun onrechtmatig verleend aan deze clubs. In het geval van PSV en Vitesse is er door de gemeente wél gehandeld met inachtneming van het MEO-beginsel. Er was in deze twee zaken dan ook geen sprake van staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU.

VERENIGBAARHEID OP GROND VAN DE RICHTSNOEREN INZAKE REDDINGS- EN HERSTRUCTURERINGSSTEUN

Wanneer er sprake is van staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU, onderzoekt de Commissie of de maatregel verenigbaar is met de interne markt. In lid 2 en lid 3 van artikel 107 VWEU staan een aantal uitzonderingen op het verbod uit lid 1 onder toepassing waarvan een steunmaatregel verenigbaar met de interne markt is of kan worden verklaard. Om het toetsingskader vorm te geven, heeft de Commissie een aantal richtsnoeren, verordeningen, mededelingen en kaderregelingen opgesteld. [De richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun voor niet-financiële ondernemingen in moeilijkheden](#) (2014/C 249/01) zijn hier een voorbeeld van.

De richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun speelden in de Nederlandse voetbalstaatssteunzaken een belangrijke rol. Omdat het voor bvo's (met financiële problemen) aantrekkelijk kan zijn om bij de gemeente aan te kloppen voor steun, is het voor een decentrale overheid belangrijk om te weten aan welke voorwaarden moet worden voldaan bij het aangaan van transacties met bvo's.

Vanwege het feit dat er staatssteun is verleend aan Willem II, NEC, MVV en FC Den Bosch en al deze clubs in financiële moeilijkheden verkeerden ten tijde van de maatregel, toetste de Commissie de steun aan de richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun voor niet-financiële ondernemingen in moeilijkheden (hierna: de Richtsnoeren). Indien er wordt voldaan aan de voorwaarden die zijn gesteld in deze Richtsnoeren is de steun verenigbaar met de interne markt. Omdat reddings- en herstructureringssteun tot de meest versturende vormen van staatssteun behoort, is verlening ervan onderworpen aan strikte voorwaarden. Deze vorm van steun is zo marktversturend omdat inefficiënte ondernemingen, d.w.z. ondernemingen die niet meer normaal op de markt kunnen functioneren, in feite een nieuwe kans krijgen.

In de besluiten van de Commissie is steeds getoetst aan de [oude richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun](#) (PB C 244 van 1.10.2004, blz. 2), omdat ten tijde van het verlenen van de steun de huidige richtsnoeren nog niet in werking waren getreden. Er zal hieronder worden ingegaan op de voorwaarden zoals gesteld in de Richtsnoeren en of de bvo's hieraan voldeden.

ONDERNEMING IN MOEILIKHEDEN

Bvo's in Nederland zijn onderworpen aan het [licentiesysteem](#) van de KNVB. Op grond van dit systeem moeten clubs aan bepaalde verplichtingen voldoen. Eén van die verplichtingen heeft betrekking op de financiële situatie van een club. Op basis van de financiële gezondheid worden clubs onderverdeeld in drie categorieën (categorie 1 – onvoldoende, categorie 2 – voldoende, en categorie 3 – goed). Clubs in categorie 1 staan er financieel niet goed voor en kunnen van de KNVB verplichtingen opgelegd krijgen die zo snel als mogelijk moeten leiden tot een terugkeer in categorie 2 of 3. Het niet houden aan deze verplichtingen kan leiden tot sancties, bijvoorbeeld het in mindering brengen van punten. Een club verliest zijn licentie in geval van faillissement.

Een bvo moet in financiële moeilijkheden verkeren om binnen het toepassingsgebied van de Richtsnoeren te vallen. In beginsel wordt een bvo als een onderneming in moeilijkheden beschouwd wanneer zij, zonder overheidsingrijpen, op korte of middellange termijn vrijwel zeker gedoemd is te verdwijnen. Er bestond in geen van de zaken waarin de Commissie aan de Richtsnoeren heeft getoetst twijfel over de vraag of de betrokken bvo in financiële moeilijkheden verkeerde. Zowel Willem II, NEC, MVV en FC Den Bosch hadden in de jaren voorafgaand aan de steunmaatregel te kampen met toenemende verliezen, slechte bedrijfsresultaten, negatief eigen vermogen en een steeds slechter wordende solvabiliteit. De Richtsnoeren waren derhalve van toepassing op de bvo's.

HERSTRUCTURERINGSPLAN

Aan steunverlening op grond van de Richtsnoeren moet altijd een herstructureringsplan (of liquiditeitsplan) ten grondslag liggen. Het herstructureringsplan moet gericht zijn op het herstel – binnen redelijke termijn – van de levensvatbaarheid van de bvo op lange termijn. Het plan moet haalbaar zijn en de oorzaken van de verliezen aanpakken. De steun aan de bvo's werd afhankelijk gesteld van een aantal door de gemeenten bepaalde voorwaarden. Zo werd in het herstructureringsplan van NEC opgenomen dat de KNVB alle investeringen van NEC moest goedkeuren. Bezuinigingsmaatregelen moeten betrekking hebben op de kernactiviteiten van de onderneming. Reorganisatiemaatregelen zoals het aanstellen van een nieuw bestuur evenals bezuinigingen van de bvo op spelers en personeel werd door de Commissie toereikend bevonden. Het herstructureringsplan kan voorzien in een nieuwe juridische structuur voor de bvo. Zo werd FC Den Bosch omgevormd van een vereniging naar een naamloze vennootschap. Er mag in het herstructureringsplan ook niet gesteund worden op externe factoren die een club niet volledig kan controleren, zoals het vinden van nieuwe sponsors of rekening houden met een toename van het aantal toeschouwers. De herstructureringsplannen van de clubs

werden beoordeeld als realistisch, alsook noodzakelijk om de levensvatbaarheid te herstellen. Dat de plannen daadwerkelijk realistisch waren bleek later. Zo boekte Willem II een seizoen later weer een kleine winst, werd aan NEC al in 2011 de categorie 2-status toegekend, MVV werd op korte termijn financieel gezond en FC Den Bosch boekte sneller winst dan werd verwacht. Het is uiteindelijk aan de Commissie om te beoordelen of een herstructureringsplan toereikend is. In bijlage II van de Richtsnoeren is een indicatief model voor zo een herstructureringsplan te vinden.

BEPERKT TOT EEN MINIMUM

Herstructureringssteun moet daarnaast beperkt blijven tot een minimum. Dit criterium moet er met name voor zorgen dat er een voldoende eigen bijdrage wordt geleverd aan de kosten van de herstructurering van de onderneming. Met eigen bijdrage wordt niet alleen de bvo zelf bedoeld, het kan ook gaan om externe betrokken partijen of aandeelhouders die financieel bijdragen. Het spreekt voor zich dat de eigen bijdrage geen staatssteun mag omvatten. Eigen bijdragen zullen ingevolge de Richtsnoeren ten minste 50% van de herstructureringskosten moeten bedragen. Dit geldt echter niet voor kleine- en middelgrote ondernemingen, zoals de clubs in kwestie. In afwijking op dit percentage geldt voor middelgrote ondernemingen – bijvoorbeeld Willem II en NEC – een eigen bijdrage van minstens 40% van de herstructureringskosten. De beide clubs voldeden hier ruimschoots aan. Voor kleine ondernemingen – bijvoorbeeld MVV en FC Den Bosch – dient de eigen bijdrage ten minste 25% van de herstructureringskosten te bedragen. Ook hier werd dit percentage ruim gehaald. De herstructurering was in aanzienlijke mate gebaseerd op financiering door particuliere entiteiten en maar deels door de overheid. Zie de bijlage van de [aanbeveling](#) van de Commissie betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen voor meer informatie over kmo's.

COMPENSERENDE MAATREGELEN

Voorts dient een bvo compenserende maatregelen te nemen ter beperking van verstoring van de mededinging. Het concurrentievervalsende effect van de steunmaatregel moet geminimaliseerd worden. De positieve effecten van de maatregel moeten uiteindelijk opwegen tegen de negatieve effecten ervan. In haar besluiten stelde de Commissie zich op het standpunt dat, gezien de bijzondere aard van het profvoetbal, het korten op werknemers, spelers en salariskosten; geen transfers afsluiten tijdens de herstructureringsperiode; het niet betalen van transfervergoedingen; en uitgaven in het algemeen belang door de bvo allemaal toereikende compenserende maatregelen zijn. De concurrentiepositie van een bvo wordt door dit soort maatregelen dermate verzwakt dat het concurrentievervalsende effect tot een minimum beperkt blijft. Een voorbeeld ter verduidelijking kan zijn dat Willem II door alle doorgevoerde compenserende maatregelen niet meer actief kon blijven (lees: kon concurreren) op het hoogste niveau en in de laatste jaren tot twee keer toe is gedegradeerd naar de Eerste Divisie. Het nemen van compenserende maatregelen geldt niet voor kleine ondernemingen. Omdat clubs als FC Den Bosch en MVV als kleine ondernemingen kwalificeren hebben zij geen compenserende maatregelen hoeven nemen. Bvo's die kwalificeren als kleine ondernemingen mogen echter niet hun capaciteit uitbreiden tijdens de herstructureringsperiode.

STEUN MOET NOODZAKELIJK ZIJN.

De steun dient ook noodzakelijk te zijn. Dat wil zeggen dat de bvo zonder steun zou zijn gherstructureerd, verkocht of geliquideerd. Aangezien zowel Willem II, NEC, MVV en FC Den Bosch naar alle waarschijnlijkheid failliet zouden gaan zonder steun, oordeelde de Commissie dat de steun wel degelijk noodzakelijk was.

EÉNMALIG KARAKTER EN MONITORING

Een belangrijk kenmerk van herstructureringssteun is dat het een éénmalig karakter heeft. Een onderneming mag slechts eens in de tien jaar herstructureringssteun ontvangen. Vanwege het feit dat de clubs in kwestie – evenals de meeste bvo's in Nederland – kmo's zijn, mag de steun hoogstens €10 miljoen bedragen. Voor grote ondernemingen geldt zo een limiet niet, maar wees erop bedacht dat in die gevallen de eigen bijdrage minimaal 50% moet zijn. Nederland heeft aan de Commissie toegezegd dat de bvo's binnen tien jaar geen nieuwe herstructureringssteun zullen ontvangen. Daarnaast geldt er een monitoringsverplichting. Een lidstaat moet daarom jaarlijks verslag indienen bij de Commissie om aan te tonen dat aan al deze verplichtingen wordt voldaan. Ten slotte moet nog worden opgemerkt dat steunverlening op grond van de Richtsnoeren dient te worden aangemeld conform artikel 108, lid 3, VWEU.

DE EINDSTAND

Gelet op het bovenstaande is de Commissie van oordeel dat er aan Willem II, NEC, MVV en FC Den Bosch onrechtmatige staatssteun is verleend, omdat de steun niet op voorhand door de gemeenten is aangemeld bij de Commissie. De steun is evenwel in alle gevallen verenigbaar met de interne markt op grond van de richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun. Zoals gezegd is herstructureringssteun een van meeste marktversturende vormen van steunverlening en wordt het vaak als laatste redmiddel ingezet. Eerder was al te lezen dat aan PSV en Vitesse geen staatssteun is verleend, omdat het MEO-beginsel in deze zaken in acht is genomen.

Naast de Richtsnoeren bestaan er nog andere mogelijkheden om staatssteun verenigbaar met de interne markt te verklaren. De Algemene Groepsvrijstellingsverordening (AGVV) is er één van. Hierover later meer. Eerst zal aandacht besteed worden aan een aantal Spaanse staatssteunvoetbalzaken.

STAATSSTEUN AAN BVO'S IN SPANJE

Niet alleen in Nederland was er sprake van (vermeende) staatssteun aan bvo's. Op 18 december 2013 maakte de Commissie [kenbaar](#) de formele onderzoeksprocedure te zullen inleiden ten aanzien van een zevental Spaanse bvo's. Op 4 juli 2016 beëindigde de Commissie deze formele onderzoeksprocedure en kwam zij met een drietal besluiten waarin werd bepaald dat er aan zeven Spaanse bvo's onrechtmatige staatssteun is verleend die niet verenigbaar is met de interne markt. Hierna zullen de drie besluiten worden besproken. In deze zaken wordt goed duidelijk dat er – net als in de hiervoor besproken Nederlandse zaken – niet is gehandeld volgens het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Ook speelt selectiviteit in een van de zaken een grote rol en komen de voorwaarden voor herstructureringssteun weer aan de orde.

BARCELONA FC E.A.

Eén van de drie [besluiten](#) heeft betrekking op staatssteun aan Barcelona FC, Real Madrid FC, Atletico Osasuna (Navarra) en Athletic Club Bilbao (hierna: Barcelona FC e.a.). Deze vier clubs ontvingen een belastingvoordeel. Barcelona FC e.a. betaalden slechts 25% vennootschapsbelasting terwijl dit tarief voor andere bvo's in Spanje 30% was. Oorzaak van de verschillende tarieven was dat in 1990 – op grond van Spaanse wetgeving – bvo's hun rechtsvorm hebben moeten omzetten naar zogeheten 'sport limited companies'. Voordat deze maatregel werd ingevoerd droegen noch de bestuurders, noch de leden van de bvo's financiële aansprakelijkheid en was er in veel gevallen sprake van financieel wanbeleid. Er gold echter een uitzondering voor bvo's die vier tot vijf jaar voordat deze wet werd ingevoerd een positieve balans hadden. Deze clubs konden de rechtsvorm 'sports club' blijven voeren. Dit waren destijds alleen

Barcelona FC e.a.. De Commissie oordeelt dat dankzij deze fiscale uitzondering Barcelona FC e.a. een selectief voordeel ontvingen, waar andere bvo's in Spanje geen aanspraak op konden maken. Er is dan ook sprake van staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU. De Commissie oordeelt vervolgens dat de staatssteun niet verenigbaar is met de interne markt, omdat de steun niet valt onder een van de categorieën als gesteld in de leden 2 en 3 van artikel 107 VWEU. Het is bovendien aan de steunverlener om te bewijzen dat de steun verenigbaar is met de interne markt op grond van artikel 107, lid 2 of lid 3, VWEU. Spanje noch de begunstigde bvo's hebben zich hierop beroepen.

VALENCIA FC E.A.

Een ander [besluit](#) van de Commissie heeft betrekking op staatssteun aan drie clubs die hun zetel in de regio Valencia hebben. Het betreft Valencia FC, Hércules FC en Elche FC (hierna: Valencia FC e.a.). Valencia FC e.a. waren destijds bvo's in moeilijkheden en kregen garanties van Spanje waardoor zij onder gunstigere voorwaarden leningen konden verkrijgen. Vooropgesteld moet worden dat het MEO-beginsel in acht dient te worden genomen bij het verlenen van garanties. In hoofdstuk 3 van [de Mededeling van de Commissie betreffende de staatssteun in de vorm van garanties](#) (2008/C 155/02) wordt door de Commissie een aantal voorwaarden gesteld die de aanwezigheid van staatssteun kunnen uitsluiten. Een garantstelling aan een onderneming in moeilijkheden duidt op niet inachtneming van het MEO-beginsel, aldus de Commissie. Ook werd er door Valencia FC e.a. geen marktconforme vergoeding betaald voor de verstrekte garanties. Er was dus sprake van staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU.

Omdat het bvo's in financiële moeilijkheden betrof, heeft de Commissie getoetst of de steun verenigbaar is op grond van de richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun. In tegenstelling tot de Nederlandse zaken, werd er niet aan de voorwaarden als gesteld in de Richtsnoeren voldaan. Zo lag er aan steunmaatregelen o.a. geen (toereikend) herstructureringsplan ten grondslag en er zijn geen compenserende maatregelen genomen door de begunstigde bvo's. Ook werd er in het geval van Valencia FC niet voldaan aan het vereiste van een éénmalig karakter van de steun. Deze club heeft zowel in 2009 als in 2010 verschillende garanties ontvangen die beide staatssteun behelzen. De staatssteun was derhalve niet verenigbaar met de interne markt.

REAL MADRID FC

Het derde [besluit](#) van de Commissie heeft wederom betrekking op staatssteun aan Real Madrid FC. Ditmaal betrof het een grondtransactie die de club in 1998 is aangegaan met de gemeente Madrid. In 1998 kwamen de gemeente Madrid en Real Madrid FC een grondruil overeen. Die grondruil bevatte onder meer een bepaling dat Real Madrid FC aan de gemeente een bedrag van €595.194 moest betalen in ruil voor een stuk grond in het zogeheten 'Las Tablas' gebied in de stad. De steunmaatregel heeft betrekking op dit stuk grond. In 2001 trad een Spaanse wet in werking dat grond waarop de bestemming 'sport' rust niet in particulier eigendom mag zijn. Deze wetgeving leidde ertoe dat Madrid de transactie niet kon voltooien, omdat op het stuk grond waar de transactie op zag de bestemming 'sport' rustte. In de periode tussen 1998-2001 was de grond nog niet aan Real Madrid FC overgedragen. Vanwege de nieuwe wet kon de gemeente Madrid haar overeenkomst niet meer nakomen en Real Madrid FC stelde de gemeente hiervoor aansprakelijk. Opgemerkt moet worden dat al in 1998 beide partijen vraagtekens hadden bij het aangaan van de transactie, maar zij waren in de veronderstelling dat er geen problemen zouden ontstaan. Het geschil werd uiteindelijk in 2011 afgedaan met een schikking tussen de twee partijen. Real Madrid FC kreeg ter compensatie van de gemeente Madrid andere stukken grond met een totale waarde van €19,9 miljoen. Het oorspronkelijk door Real Madrid te verkrijgen stuk land is in 2011 door de gemeente herwaardeerd en uit die herwaardering kwam een bedrag van niet €595.194, maar

een slordige €22,7 miljoen tot stand. Voorts werden een aantal schulden die Real Madrid FC jegens de gemeente had tezamen met andere wederzijdse verplichtingen tegen elkaar weggestreep.

Het onderzoek van de Commissie ziet op de schikking. De voornaamste vraag die de Commissie hier stelt is of de gemeente Madrid heeft gehandeld zoals een hypothetisch particuliere investeerder in vergelijkbare omstandigheden zou hebben gedaan. M.a.w. of de gemeente heeft gehandeld conform het beginsel van een marktdeelnemer in een markteconomie. De Commissie stelt zich op het standpunt dat dit beginsel door de gemeente niet in acht is genomen. Vooropgesteld is de Commissie van mening dat een private investeerder zou hebben uitgezocht of hij aansprakelijk gesteld kan worden voor het feit dat de grond niet meer kon worden overgedragen en welke financiële consequenties die aansprakelijkheid zou hebben. De gemeente heeft nagelaten dit uit te zoeken en had de schikking derhalve niet zonder meer mogen aangaan. Madrid had eerst beter onderzoek moeten doen. Ten tweede oordeelt de Commissie dat de hoogte van de compensatie de reële waarde van de gronden aanzienlijk overschrijdt. In haar onderzoek heeft de Commissie een eigen taxatie van de grond laten uitvoeren. Hieruit bleek dat de taxatie van de gemeente op onjuiste feiten is gebaseerd en dat de werkelijke grondprijs vele miljoenen euro's lager uitviel dan €22,7 miljoen. De Commissie taxeerde de grond op ongeveer €4,3 miljoen. Het uiteindelijke voordeel voor Real Madrid FC bestaat volgens de Commissie uit het verschil tussen beide bedragen. Een compensatiebedrag kan overigens worden overeengekomen, maar dan kan dit bedrag nooit hoger zijn dan de waarde van de grond op het moment van de schikking. Een private investeerder zou – gelet op het voorgaande – nooit akkoord zijn gegaan met de compensatie die de gemeente aan Real Madrid FC gaf. De gemeente Madrid heeft niet gehandeld conform het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Er is derhalve sprake van staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU aan Real Madrid FC. Deze staatssteun is onrechtmatig verleend en niet verenigbaar met de interne markt.

In alle drie gevallen zal de staatssteun aan de zeven Spaanse bvo's moeten worden teruggevorderd. De steun is van tevoren niet bij de Commissie aangemeld conform artikel 108, lid 3, VWEU, wat betekent dat de steun onrechtmatig is verleend. Daarnaast is de steun in geen van de gevallen verenigbaar met de interne markt. In de Valenciaanse zaak werd er nog wel getoetst aan de Richtsnoeren, maar aan de voorwaarden als gesteld in die Richtsnoeren is – in tegenstelling tot de Nederlandse zaken – niet voldaan. De clubs zijn tegen de Commissiebesluiten in beroep gegaan bij het Gerecht van de Europese Unie (zie zaken T-679/16, T-732/16, T-766/17, T-791/16, T-865/16 en T- 901/16). Het Gerecht moet zich nog over de zaken uitlaten.

STAATSSTEUNPROOF STEUN VERLENEN

Om te voorkomen dat overheidssteun aan bvo's staatssteun oplevert die niet verenigbaar is met de interne markt kan de steun staatssteunproof worden verleend. Er bestaan verschillende mechanismen om een overheidsmaatregel te laten voldoen aan de Europese staatssteunregels. Zo was al te lezen dat in sommige gevallen onrechtmatige staatssteun door de Commissie verenigbaar werd verklaard op grond van de richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun. Deze richtsnoeren gelden echter alleen voor ondernemingen in moeilijkheden. Indien een bvo zich niet in financiële moeilijkheden bevindt, zou steun aan een bvo ook op grond van de Algemene Groepsvrijstellingsverordening (hierna: AGVV) kunnen worden verleend. Steunverlening op grond van de AGVV voorkomt een langdurig meldingstraject bij de Europese Commissie. Ook is er nog de De- minimisregel. Op grond van de De- minimisverordening kunnen overheden bvo's steunen zonder dat dit staatssteun oplevert. Ter voorkoming van staatssteun in het algemeen kan een decentrale overheid ten slotte ook handelen

conform de normale marktvoorwaarden, denk hierbij aan beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie.

Hieronder volgt een uiteenzetting van alle mechanismen die een decentrale overheid kan gebruiken om een steunmaatregel staatssteunproof te maken. Als eerste wordt ingegaan op de AGVV.

ALGEMENE GROEPSVRIJSTELLINGSVERORDENING

Een steunmaatregel kan ook op basis van de [Algemene Groepsvrijstellingsverordening](#) (AGVV) staatssteunproof worden verleend. Steun die valt onder de AGVV, is met de interne markt verenigbaar en hoeft niet bij de Commissie te worden aangemeld, slechts het doen van een zogeheten kennisgeving is vereist. De AGVV is zeer uitgebreid en biedt ruime toepassingsmogelijkheden om steun te verlenen. Steunverlening op grond van de AGVV is dan ook een van de meest praktische manieren om toegestane staatssteun te verlenen.

De AGVV bestaat uit een aantal algemene toepassingsvoorwaarden alsook een aantal specifieke voorwaarden waaraan een steunmaatregel moet voldoen. De algemene voorwaarden zijn opgenomen in de hoofdstukken I en II, de specifieke voorwaarden zijn opgenomen in hoofdstuk III. Hieronder worden eerst de belangrijkste algemene voorwaarden – toegespitst op staatssteun aan bvo's – genoemd alvorens de specifieke voorwaarden (artikel 55 van de AGVV) worden behandeld.

Vooropgesteld moet worden dat de AGVV niet van toepassing is op steun aan ondernemingen in moeilijkheden (dan zijn van de Richtsnoeren van toepassing). Een overheidsinstantie die steun verleent aan een bvo met financiële problemen zal dus geen beroep op de AGVV kunnen doen. Daarnaast stelt de AGVV een aantal drempelwaardes voor de maximaal, per categorie, te verlenen steunbedragen. De AGVV is niet van toepassing op steun die deze drempelwaardes overschrijdt. Wat het maximum te verlenen steunbedrag aan bvo's is komt aan bod bij de specifieke voorwaarden. Ook moet steunverlening op grond van de AGVV transparant zijn en een stimulerend effect hebben. Transparantie van steun wil zeggen dat het exacte steunbedrag op voorhand exact kan worden vastgesteld. Er bestaan verschillende vormen van steun die onder de AGVV als transparant worden aangemerkt, hierbij dient onder meer te worden gedacht aan steun in de vorm van (rente)subsidies, leningen, garanties en verkoop/verhuur van materiële activa. Voorts dient de steunmaatregel een stimulerend effect te hebben, hetgeen inhoudt dat de bvo niet met de werkzaamheden aan het project of de activiteit mag zijn begonnen, voordat de aanvraag tot steunverlening is ingediend. Bij steunverlening na dit moment is het stimulerend effect dus niet aanwezig en wordt niet aan de voorwaarden van de AGVV voldaan. Een laatste belangrijk criterium uit hoofdstuk I van de AGVV is de publicatieplicht waar lidstaten aan moeten voldoen. De publicatieplicht houdt in dat de steunverlenende autoriteit ervoor moet zorgen dat elke steunmaatregel die zij verleent volledig online op haar website te raadplegen is.

In hoofdstuk II van de AGVV wordt aandacht besteed aan de monitoringsverplichting die op de lidstaten rust. De steunverlener is verplicht om gedurende tien jaar lang gedetailleerde dossiers bij te houden met gegevens waaruit blijkt dat aan de voorwaarden van de AGVV is voldaan. Voorts is het belangrijk dat bij de Commissie een kennisgeving wordt gedaan binnen 20 werkdagen na verlening van de steun. Mocht er niet aan alle in de AGVV gestelde voorwaarden zijn voldaan, dan moet de maatregel alsnog overeenkomstig artikel 108, lid 3, VWEU bij de Commissie worden aangemeld. De vrijstelling van de aanmeldingsplicht gaat dan niet meer op. Een meldingstraject leidt vaak tot een langdurige procedure.

Vervolgens komen in hoofdstuk III van de AGVV de specifieke voorwaarden voor een aantal steuncategorieën aan bod. 'Steun voor sportinfrastructuur en multifunctionele recreatieve

infrastructuur' is de voornaamste steuncategorie in de AGVV waarop staatssteun aan bvo's van toepassing zou kunnen zijn. Steun voor sportinfrastructuur en multifunctionele recreatieve infrastructuur is uitgewerkt in artikel 55 van de AGVV. De AGVV is in 2017 door de Commissie deels [herzien](#). Ook artikel 55 is voor een klein deel herzien. De belangrijkste voorwaarden als gesteld in artikel 55 zullen achtereenvolgens behandeld worden. Artikel 55 zou van toepassing kunnen zijn bij transacties die betrekking hebben op een sportstadion of een trainingscomplex.

In de AGVV worden per steuncategorie drempelwaardes gesteld. Steun die een bepaalde drempelwaarde overschrijdt valt niet meer binnen de toepassing van de AGVV. Steun aan bvo's op basis van de steuncategorie sportinfrastructuur en multifunctionele recreatieve infrastructuur mag niet hoger zijn dan €30 miljoen. Ook is de AGVV niet van toepassing indien een steunmaatregel betrekking heeft op een project waarvan de totale kosten de €100 miljoen overstijgen. Deze drempels zien op steun ten behoeve van sportinfrastructuur (bijvoorbeeld de bouw of modernisering van een stadion of trainingscomplex). Voorts geldt er ook nog een drempelwaarde van €2 miljoen per jaar voor steun die ziet op de exploitatie van de sportinfrastructuur. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om personeelskosten, kosten voor materialen, energiekosten, uitbestede diensten of onderhoudskosten. Er worden in artikel 55 nog een aantal voorbeelden gegeven.

Een andere voorwaarde voor staatssteun aan bvo's op grond van artikel 55 van de AGVV is dat de sportinfrastructuur – dat wil bijvoorbeeld zeggen het stadion of trainingscomplex – niet uitsluitend door één gebruiker gebruikt mag worden. Andere gebruikers dienen ten minste 20% van de tijd gebruik te maken van de infrastructuur waarop de steun ziet. Het mag dus niet voorkomen dat er steun wordt verleend op basis van de AGVV voor de bouw van een nieuw voetbalstadion en dat het stadion vervolgens door slechts één bvo in gebruik wordt genomen. De andere gebruiker(s) hoeven overigens geen bvo's te zijn. Het kan ook gaan om amateurverenigingen of andere profclubs. Een kanttekening hierop is dat bvo's die ten minste 30% hebben bijgedragen aan de investering waarop de steunmaatregel ziet, preferente toegang kunnen krijgen op gunstigere voorwaarden, mits deze voorwaarden door de steunverlener openbaar worden gemaakt. Toegang tot de sportinfrastructuur aan overige gebruikers moet altijd op transparante en niet-discriminerende basis worden verleend. De steunverlenende autoriteit draagt daarnaast zorg voor het publiekelijk maken van de tariefvoorwaarden voor het gebruik door bvo's. Op grond van de AGVV dienen de tariefvoorwaarden openbaar te zijn indien de sportinfrastructuur door profclubs wordt gebruikt. Ook moet iedere afspraak met een derde om de infrastructuur te (ver)bouwen op open, transparante en niet-discriminerende voorwaarden plaatsvinden met inachtneming van de Europese aanbestedingsregels.

Ten slotte moet gelet worden op het maximaal te verlenen steunbedrag. De hierboven genoemde drempelwaardes zijn algemene maxima, wat betekent dat er niet zonder meer steun ten hoogte van die drempelwaardes verleend mag worden. Investeringssteun voor sportinfrastructuur en multifunctionele recreatieve infrastructuur mag niet hoger zijn dan het verschil tussen de voor steun in aanmerking komende kosten en de exploitatiewinst van de investering. Plat gezegd is dit het verliesgevend bedrag van de investering. Voor steun van ten hoogste €2 miljoen kan het maximale steunbedrag worden bepaald op 80% van de in aanmerking komende kosten. Exploitatiesteun voor sportinfrastructuur mag niet hoger zijn dan de exploitatietekorten over de betrokken periode. Voor de exacte definitie van 'in aanmerking komende kosten' en 'exploitatiewinst' wordt verwezen naar de AGVV.

Toegestane staatssteun aan bvo's kan dus onder toepassing van de AGVV, mits aan de algemene voorwaarden en de voorwaarden als gesteld in artikel 55 is voldaan, worden verleend. Op deze manier

kan een langdurig meldingstraject worden voorkomen. Het is evenwel van groot belang dat de steunverlenende overheidsinstantie zorg draagt voor de procedurele voorwaarden die in de AGVV zijn opgesomd. Indien niet aan alle voorwaarden is voldaan, zal de steun alsnog bij de Commissie aangemeld moeten worden en mag de steun niet worden uitgekeerd alvorens de Commissie goedkeuring heeft verleend. Naast de AGVV zijn er nog andere mogelijkheden om aan bvo's toegestane staatssteun te verlenen. Zo een andere mogelijkheid is de-minimissteun.

DE-MINIMISSTEUN

Steun aan een bvo kan ook worden verleend op grond van de reguliere [de-minimisverordening](#). De-minimissteun aan een bvo mag niet hoger zijn dan €200.000 over een periode van drie belastingjaren. De-minimissteun is geen staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU, vanwege het beperkte effect van de steun op het handelsverkeer tussen lidstaten. Een andere voorwaarde voor steun op basis van de de-minimisverordening is dat het te verlenen steunbedrag transparant moet zijn. Transparante steun houdt in dat de hoogte van de de-minimissteun vooraf exact moet worden vastgesteld. Steun die wordt verleend op grond van de de-minimisverordening hoeft niet te worden aangemeld of kennisgegeven bij de Commissie. De steunverlenende autoriteit dient wel zelf bij te houden wanneer zij de-minimissteun verleent. Een voordeel van de-minimissteun is dus dat het zonder weinig voorwaarden en te verrichten handelingen kan worden gegeven. Een nadeel is dat de drempelwaarde (€200.000) een relatief laag steunbedrag is voor bvo's. Vereist is wel dat een begunstigde van de-minimissteun een de-minimisverklaring dient in te vullen. In deze verklaring geeft de begunstigde de de-minimissteun (indien van toepassing) weer die in de voorgaande twee belastingjaren is ontvangen.

MARKTCONFORME VOORWAARDEN

Een vierde en laatste middel om te voorkomen dat transacties tussen bvo's en overheidsinstanties in strijd zijn met de Europese staatssteunregels is de transactie op marktconforme voorwaarden te laten plaatsvinden. Eén van de voorwaarden voor staatssteun als gesteld in artikel 107, lid 1, VWEU houdt in dat er aan de bvo een voordeel moet worden verleend dat zij onder normale marktvoorwaarden – dus zonder overheidsingrijpen – niet had kunnen verkrijgen. Indien er geen sprake is van een voordeel, wordt er niet voldaan aan de cumulatieve voorwaarden van artikel 107, lid 1, VWEU en is er derhalve geen sprake van staatssteun. Centraal bij het handelen onder marktconforme voorwaarden staat het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Denk hierbij aan de zaken van PSV en Vitesse. In deze zaken kwam de Commissie tot de conclusie dat de sale-and-lease-back-transactie die de gemeente Eindhoven aanging met PSV en de instemming van de gemeente Arnhem met het crediteurenakkoord conform het MEO-beginsel waren. In het kader van staatssteun aan bvo's zal het voornamelijk van belang zijn dat een overheid tegen marktconforme prijzen met de betrokken bvo handelt. Marktconforme prijzen kunnen worden vastgesteld door bijvoorbeeld deskundige, onafhankelijke taxaties uit te voeren. Wat verder in een aantal zaken naar voren kwam is dat een transactie voor een overheidsinstantie weliswaar begrotingsneutraal kan zijn, maar dit niet betekent dat er ook wordt gehandeld conform het beginsel van de marktdeelnemer in een markteconomie. Een particuliere investeerder streeft altijd naar maximale winst, rekening houdende met het risico van de betrokken transactie. Het is dan ook essentieel om de risico's van de transactie vooraf zorgvuldig te overwegen. Het begrotingsneutrale uitgangspunt is vaak onvoldoende wanneer er voor de betrokken overheidsinstantie groter gewin te halen valt. In geval van leningen die verstrekt worden aan bvo's, is het van belang om een marktconform rentepercentage vast te stellen.

CONCLUSIE

Niet alle bvo's hebben het financieel altijd makkelijk. Het laatste decennium zijn er diverse bvo's failliet gegaan, denk bijvoorbeeld aan HFC Haarlem, RBC Roosendaal of AGOVV Apeldoorn. Transacties met gemeenten kunnen soms aantrekkelijk zijn, vaak ook omdat een gemeente de in haar gemeente gevestigde bvo niet graag failliet ziet gaan. Toch is gebleken dat overheden niet zonder meer steun mogen verlenen aan een bvo.

Zowel in Nederland als in Spanje is er aan een aantal bvo's onrechtmatige staatssteun verleend. Aan de zeven Spaanse bvo's is onrechtmatige staatssteun verleend die naar het oordeel van de Commissie onverenigbaar met de interne markt is. De verleende staatssteun zal door Spanje teruggevorderd moeten worden. De clubs zijn in hoger beroep gegaan bij het Gerecht om de Commissiebesluiten aan te vechten. In de Nederlandse zaken is de staatssteun (voor zover hier sprake van was) door de Commissie verenigbaar verklaard met de interne markt.

Er bestaan verschillende mechanismen om steunmaatregelen aan bvo's staatssteunproof te maken. De Richtsnoeren of de AGVV kunnen een uitweg zijn. Per mechanisme gelden er andere voorwaarden en het is van groot belang dat er altijd aan de gestelde voorwaarden wordt voldaan. Ook kunnen transacties met bvo's op basis van marktconforme voorwaarden plaatsvinden of kan er de-minimissteun worden verleend. Er is dan geen sprake van staatssteun. In de Mededeling betreffende staatssteun staan een aantal uitgangspunten die in acht genomen kunnen worden om marktconform te handelen.

Voor meer informatie of vraagstukken met betrekking tot staatssteun aan betaald voetbalorganisaties kan er contact worden opgenomen met het [Coördinatiepunt Staatssteun Decentrale Overheden](#) van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties of [Europa Decentraal](#).